

متن پیاده سازی شده درس خارج روش شناسی استنباط احکام فقه پزشکی

جلسه سی و هشتم مسلسل 1398 - 1400

جلسه بیست و چهارم سال 1399 - 1400 (5 اردیبهشت 1400)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد وآله الطاهرين

اللهم عجل لوليک الفرج و احفظه من کل سوء و اجعلنا من خير اعوانه و انصاره

یکی از مباحث کلان در ارتباط با فقه پزشکی ما تمام شد؛ بحث عنوانش بود حجیت سیره عقلا، با توجه به مسائل فقه پزشکی، منتها بسیاری از مسائل فقط مرتبط با فقه پزشکی نبود، مثل آخرین بحثی که داشتیم راه های تصحیح بناهای عقلا؛ در آن جا که عقلا قانون گذاری می کنند، جدید هم هست به صدر اسلام بر نمی گردد. از عمومات و اطلاقات هم نداریم که بخواهیم منطبقش کنیم، بر موارد ... بپذیرید که بحث بحث بسیار مهمی است برای کسانی که بخواهند در ساحت های نوپیدا و جدید استنباط کنند، به هر صورت خدا را شاکریم که توفیق داد در چند جلسه بحث را به سامان برسانیم.

من تصمیم بر این هست که در چند جلسه برویم در خدمت یکی از آیات قرآن، این آیه از نظر بحث های پزشکی بسیار کاربست دارد، مواردی است که مرتبط است با کار پزشکان و این آیه حضور دارد البته اختصاص به کار پزشکان هم ندارد... اگر به این آیه بپردازیم اولاً یکی از آیات الاحکام قرآن را داریم بررسی می کنیم، نفس این کار لازم و مفید است وقتی در خدمت یک آیه قرار می گیریم مشخص می شود که روش کار چه گونه است. از طرفی هم با بحثمان که فقه پزشکی است ارتباط لصیق دارد. و البته الی ما شاء الله در فقه پزشکی هم به کار می آید. حتی در ارتباط با سلاح های هسته ای، سلاح های کشتار جمعی، تولید مثل، زیست فناوری... ناباروری، سلولهای بنیادین... سلول درمانی، دیابت و امثال ذلک.. آیه را بیان کنم متوجه منظور من می شوید. این حالت تمرین دارد که ما روی یک آیه، بحث های خودمان را پیاده کنیم. تا ببینیم ان شاء الله آیا نوبت به بحث دیگری می رسد یا نه.

در این دو فصلنامه قرآن، فقه و حقوق اسلامی شماره 3، من یک مقاله ای دارم، تحت عنوان «گستره حرمت تغییر خلق الله از منظر قرآن کریم» همین بحثی است که الان می خواهیم مطرح کنیم...

آیه مورد بحث، آیه 119 از سوره مبارکه نساء هست:

وَأَضْلَنَّهُمْ وَلَأْمَنِيْنَهُمْ وَلَأْمَرْنَهُمْ فَلَیْبِنَنَّ أَذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَأْمَرْنَهُمْ فَلَیْعَبِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ ؟ وَمَنْ یَتَّخِذِ الشَّیْطَانَ وَلِیًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِیْنًا

ما قسمتی که مد نظرمان هست، لَأْمَرْنَهُمْ فَلَیْعَبِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ است. قرآن نقل می کند که شیطان و ابلیس به این ها کار حرامی را امر کرده است. و پیروان او هم انجام می دهند... و لذا ما عنوان مقاله را گذاشتیم، «گستره حرمت تغییر خلق الله» که این تغییر خلق الله که حرام است گستره اش تا کجاست؟

اگر بحث تغییر جنسیت را نگاه کنیم، ممکن است کسی ادعا کند تغییر خلق است یا در بحث تلقیح مصنوعی یا در بحث پیوند اعضا، در اهدای عضو، حتی در بحث های محصولات تراریخته، میدانید که محصولات تراریخته مقابل محصولات طبیعی است. بادستکاریهایی که انجام میدهند یا بحث های پیراپزشکی، حتی صنایع غذایی، محیط زیست، زیست فناوری، بحث هایی است که می تواند به این آیه مربوط شود، اگر با برخی از رویکردها، برویم جلو، تولید سلاح های هسته ای، سلاح های کشتار جمعی،

سلاح های بیولوژیک، این ها مصداق تغییر خلق الله است. و طبیعتا این آیه مرتبط با بحثهای پزشکی هم می شود. چون بحث از آیه هست و آیه هم از صدر اسلام بوده است طبیعتا پیشینه فقهی بحث مربوط به این آیه، به صدر اسلام بر میگردد ؛ این جاست که باید ببینیم در طول این فرصت طولانی آیا نظری از مشهور ابراز شده یا نشده و کاملتر دیدگاه ها راجع به این آیه چه هست...چند تا ست و چیست....در یک تحقیق و جستجو که راحت هم به دست نیامده است ، کتابهای متعدد چه در فقه چه در تفسیر دیده شده ، و نتیجه اش مطالبی است که در این کلاس عرضه می شود.قدیم هم فقهای ما برای موضوعاتی همچون فرج الاسنان یا حلق اللحیه و یا اخته کردن و ...به این آیه تمسک می کردند، یا مباحثی همچون خالکوبی، و امثال ذلک هم گاه به این آیه تمسک می کردند.در هر صورت آقایان ما به چهار اندیشه در این باره می رسیم حتی ادله آن ها را هم بیان می کنیم . یک : این که آیه دلالت می کند بر حرمت تغییر خلقت؛ اولاً این نظر می گوید آیه حکم شرعی را بیان می کند.متعلق حرمت هم تکوین است؛ تغییر خلقت در خارج؛نتیجتاً : حرمت تغییر خلقت....آیه دلالت می کند بر این که نباید خلقت را تغییر داد ؛ این جاست که یک دفعه دهانها باز می شود و می پرسند : یعنی چه؟ آیا به این معنی است که نباید هیچ خلقتی را تغییر داد؟ ما موی سرو صورت را تغییر میدهم یا ناخن می گیریم یک نوع تغییر است لذا بلافاصله گفتند عجله نکنید و در واقع منظور تغییر خلقتی که به نقص باشد...

برخی هم گفته اند این یک نوع سوپسید است؛ تغییر خلقتی که به نقص باشد یعنی چه؟ تغییر جنسیت، تغییر خلقت است ، حرام هم هست، معلوم نیست که به نقص باشد...دوباره گفتند تغییر خلقت حرام است الا ما خرج ؛ بچه متولد می شود ختنه می شود انسان ناخن میگیرد و یااز این ها که بگذریم، تغییر جنسیت باشد، جراحی پلاستیک باشد، اهدای عضو باشد بقیه هر چه باشد ، حرام است! برخی گستره حرمت خلقت را تا آن اندازه عام میدانند که هیچ استثنا نمی کنند واصل بر حرمت تغییر است مگر اینکه استثنایی شده باشد ...این هم یک نظر است.اگر خواسته باشیم دلیل بیاوریم برای این نظر باید تمسک به خود آیه کنیم.ابلیس می گوید به پیروانم دستور می دهم که خلق الله تغییر دهند ؛

اندیشه دوم این است که می گوید بزرگواران کجا میروید!!اصلاً مطلب به این جاها که شما رفتید، ربطی ندارد.فلیغیرن خلق الله ؛ خلق الله یعنی دین الله و ابلیس می گوید من یک عده را مامور می کنم نصیب مفروضی از بندگان را می گیرم برای این که دین خدا را تغییر دهند و شریعت و دین خدا را تغییر دهند و حلال خدا را حرام و حرام خدا را حلال کنند! بروند اهل لواط شوند و ...این ها منظور است نه این که به تعبیر گروه اول، در خلقت خدا تغییر ایجاد کنند...به این ها می گویم دلیل هم دارید؟ می گویند:عجله نکنید، از امام باقر علیه السلام روایت داریم، فی قول الله ولامرنهم...فلیغیرن خلق الله...قال: دین الله...یا در روایت دیگری امام صادق علیه السلام باز از جناب جابر از امام باقر علیه السلام فرمودند: فلیغیرن خلق الله...قال: خلق الله بما امرالله به ،مراد از خلق الله،امرالله است؛ شریعت و دین الهی است به آن چه که خدا دستور داده ، این ها آن را تغییر می دهند....و البته در آیه ای دیگر تفسیر خلق الله ، به دین چیز غریبی نیست؛ مگر آیه ندارد: فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله ذلك الدين القيم....فطرت....خلق الله....دین قیم ؛ این ها به هم لصیق شد...چیز غریبی نیست که ما بگویم خلق الله منظور دین الله است؛ در برخی تعابیر آمده تغییر عقاید حق است؛ مگر عقاید حق ، توحید نیست، نبوت نیست؛معاد نیست؛پس این ها دین الله است. تغییر عقاید تغییر شریعت پس این هم یک توجیه دیگر آیه است اما بحث این است که درست است که آیه از شریعت صحبت می کند اما متعلقش تکوین نیست؛ متعلقش تشریح است.

نظر سوم این است که منظور از خلق الله ،تغییر درون انسان هاست.سوال این است که مگر انسان درونش تغییر می کند؛درون انسان گاهی تغییر میکند: نسواالله فانساهم انفسهم...تا انسان درونش تغییر نکند به خود فراموشی مبتلا نمی شود.لا تعمی الابصار ولكن تعمی القلوب التي فی الصدور....قلب شفاف نورانی خداداد، می شود قلب زنگ زده ای که نه تنها حقیقت را نمی پذیرد بلکه با حقیقت مبارزه می کند نه تنها دین خدا را منقاد نیست، بلکه دشمن است. انسان ها همان نصیب مفروض و راه ضلالت را در پیش می گیرند، و دنبال شیطان می روند....

شاید این آیه مستقیماً دلالت بر حکم شرعی نکند، بلکه از یک نوع نکوهش از تغییر درون انسان، حکایت می کند؛ خود نکوهش برخاسته از یک اعتبار شرعی است. به هر حال پدیده پلشت و پلید است، اگر خودش هم برآیند و مسبب و غیراختیاری باشد، به هر حال خود یک فرآیندی دارد، سببی و اختیاری و آن می شود حرام. آیه در هر صورت از دلالت بر یک حکم شرعی خارج نیست.

و بالاخره نظر چهارم : این که بگوییم آیه دال بر حرمت است، تبیین حکما شرعیا و هی الحرمة ؛ حرمتی که متعلق به تغییر است منتها تغییر ناهمسو با هدف خلقت پدیده ها... این اندیشه می آید تغییر در پدیده ها و در تکوین را می آید دو قسمت می کند، اصل هم درست نمی کند که اصل اول بر حرمت است و نه ... می گوید التّغییر قسما یا شیئان: قسم که همسو با خلقت است؛ بذر را می کارد؛ گندم می روید ، گندم را آرد میکند و آرد را خمیر و خمیر را نان ... یا نجار و آهنگر چه کار می کنند؟ پنبه را نخ و نخ را پارچه و پارچه را اینها همسو با خلقت است. اما آیا تمام تغییرات در تکوین همسو با خلقت است؟

برخی از تغییرها ناهمسو است. گفتند مثل کسی که گوش حیوان را می شکافد و حیوان را که باید برای انسان باشد گوشت و پوست و پشمش و برای بت ها قربانی می کند... می شود تغییر در خلقت حیوان فلیبتکن اذان الانعام ... برخی هم می گویند این لامر نه که بعد آمده در واقع ذکر عام بعد خاص است. یک خاص اول آمده و بعد قانون کلی آن آمده است. از این جهت گفته اگر از این کار باشد یا کارهایی از این قبیل، این ها ناهمسو با هدف خلقت است. یا مثلا مرد جوان برای زاد و ولد است می رود مثلا خودش را عقیم می کند برخی هم گفتند تعقیم ... عقیم سازی مصداق بارز تغییر در خلق الله است. یا می رود تغییر جنسیت می دهد؛ این ها می شود ناهمسو با هدف خلقت.. و مورد نهی آیه است. ممکن است خیلی از موارد هم مشتبه باشد. این چهاروجهی که گفتم هم مشابهتهایی با هم دارند و هم اختلافاتی.... چه کار باید کرد؟ آیا می شود آیه را حداکثری معنا کرد و یک معنای جامعی از آن گرفت؟ حداکثری هم دقت کنید مطلبی که راجع به آن هست این که آیا ما مجاز هستیم آیات را حداکثری معنا کنیم؟ اگر آیه دو رقم امکان معنا دارد در یک معنا ناظر به همه تغییرات است و در یک معنا ... نه ما بیابیم حداکثری معنا کنیم و یا در یک آیه بگوییم هم نظر به تغییر خلقت و هم نظر به تغییر شریعت دارد، ... به هر حال چه دلیلی داریم مبنی بر این که آیه را حداکثری معنا کنیم؟ مگر این که یک جامعی تصور شود و آیه در آن جامع ظهور داشته باشد که این هم طبیعی اش هست و ما کاری نکردیم؛ سوال این است که آیا می شود گفت این رویکرد چهارم ، رویکرد حداکثری است؟ من دوست دارم این بحث را مطالعه کنید و شاید کلید حل آن هم نفیا یا اثباتا با استمداد از همین آیه باشد.

الحمد لله رب العالمین